

DENİZ GÜVENLİĞİ

Dr. Kenan Şahin

Milli Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Okulu
ksahin@dho.edu.tr

ÖZET

Uluslararası denizcilik gündeminde giderek yaygınlık kazanan bir kavram olan deniz güvenliği (maritime security), limanlar ve açık denizlere uzanan denizcilik faaliyetlerinin yarattığı doğal ve insanî tehditler ile tehdit algısından uzak olunmayı ifade etmektedir. Bu çerçevede denizlerde tehditlerin kontrol altına alınarak güvenli bir alanda düzenin sağlanması, ticaretin kolaylaştırılması, ekolojik dengenin sürdürülmesi hedeflenmektedir. Hedefleri gerçekleştirebilmek için de denize kıyısı olan devletler arasında teknik bilgi-beceri gerektiren tedbirlere ihtiyaç, deniz güvenliğini küresel ağların oluşumunu destekleyecek biçimde iş birliği ve iş bölümü yapılması gereken bir alana dönüştürmektedir.

ATIF İÇİN: Şahin, Kenan, “Deniz Güvenliği”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No. 52, Ekim 2020. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2020/10/DenizGuvenligi_KenanSahin_v.2.pdf

DOI: 10.13140/RG.2.2.26310.50243

Devletlerin deniz güvenliği ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, denizin kendisinin güvenliği, okyanus yönetimi, deniz sınırı koruması, denizde askeri faaliyetler ile deniz ulaştırma sisteminin düzenlenmesi olmak üzere birbiriyle örtüşen beş sektöre odaklanılmalıdır.

Deniz Güvenliği: Kavramsal Tartışmalar ve Kavramın Dönüşümü

Denizlerdeki gerçek ve potansiyel tehditlere karşı önleyici tedbirlerin alınmasını ifade eden deniz güvenliği, Uluslararası İlişkiler (UI) literatüründe diğer güvenlik konularına kıyasla geri planda kalmıştır. Ancak son yıllarda denizlerin ticaret, ulaşım, taşımacılık, balıkçılık gibi sektörlerde kullanımının yoğunlaşması, alana yönelik farkındalıkların artmasıyla dış politika, uluslararası düzen, enerji ve hukuk gibi farklı disiplinlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Artan ilgi, denizlerdeki tehditlerle mücadelede dış politika karar verici ve uygulayıcılarına yön verebilecek akademik çalışmaları etkileyip çoğaltmıştır. Gelişmekte olan literatürde hâkim anlatı, deniz güvenliğinin tanımı üzerinde evrensel bir uzlaşımın olmadığıdır. Buna karşılık, aşağıda görüleceği üzere kavramı açıklamaya yönelik yaklaşımlar nispeten birbirini tamamlamaktadır.

Küresel güvenliğe ilişkin kavramsallaştırmaların bir kısmının deniz güvenliği için de uyarlanabilir olduğunu dile getiren Rahman, konuyla ilgili mevcut literatürün, denizlerin kullanımından kaynaklı tehditlerle ilişkilendirildiğini dile getirir. Rahman'a göre deniz güvenliği, onu kimin tanımladığına bağlı olarak örgütsel çıkarlar, politik ya da ideolojik önyargılara bağlı olarak farklı kişi ve kuruluşlarca farklı anlamlar kazanmaktadır. Bu nedenle devletlerin deniz güvenliğine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, denizin kendisinin güvenliği, okyanus yönetimi, deniz sınırı koruması, denizde askeri faaliyetler ile deniz ulaştırma sisteminin düzenlenmesi olmak üzere birbiriyle örtüşen beş sektöre odaklanılmalıdır (Rahman, 2009: 29-42).

Sınırlandırmadan ziyade, kavramın daha geniş tartışılmasını ileri süren Corder'a göre deniz güvenliği; deniz alanının sistematik doğasından türeyen, ortaklaşa güvenlik için çoklu ve birbiriyle ilgili gerekliliklerin sunulduğu, devlet ile devlet dışı aktörler tarafından geleneksel ile geleneksel olmayan güvenlik zorluklarını ele alan bir kavramdır (Corder, 2014: 48). Bu açıdan deniz güvenliği, devlet egemenliği, siyasi istikrar, seyir özgürlüğü, ekonomik gelişme, çevre ve okyanus kaynakları, insan ve toplum gelişimiyle ilgili olanlar dahil olmak üzere ulusal, bölgesel ve küresel hayatî çıkarları, hedefler ile temel değerleri koruyup teşvik etmek için iş birliğine dayalı güvenlik girişimlerini koordine etmeyi içerir.

Sınırlı ya da kapsamlı tanımlanan deniz güvenliği, nelerin denizlerde güvensizliğe yol açtığı tartışmaları ekseninde de şekillenmektedir. Bu minvalde çağdaş deniz güvenliğinin insan güvenliğiyle doğrudan bağlantılı olduğunu belirtip güvensizlikleri araştıran Chapsos, modern korsanlık, terörizm, balıkçılık suçları ve deniz yoluyla göçmen kaçakçılığını, deniz

güvensizliklerinden sadece birkaçı olduğunu saptar (Chapsos, 2016: 59-60). Güvensizlik temelli ters bakış şeklinde olmasa da hukuk üzerinden de deniz güvenliği tanımlanmaktadır. Nitekim, deniz hukuku üzerinden meseleyi değerlendiren Klein, deniz güvenliğini; “bir devletin topraklarının, deniz alanlarının, altyapısının, ekonomisinin, çevresinin ve toplumunun denizde meydana gelen zararlı eylemlerden korunması” (Klein, 2011:11) olarak tanımlar.

Deniz güvenliği konusunda en çok referans verilen isimlerden olan Bueger, son yıllarda moda bir sözcük olmaya başladığını belirttiği deniz güvenliğinin her biri farklı boyutlarına işaret eden diğer kavramlarla anlam kazandığını vurgular. Tanımlama için ortak noktaları ve anlaşmazlıkları belirleyebilecek çerçevelere ihtiyaç olduğunu, deniz güvenliğinin tanımı hususunda uzlaşmaya varılamamasının anlaşmazlıklar ve siyasi çatışmaların gizlenmesine yol açabileceğini söyler. Bu doğrultuda, deniz güvenliğinin deniz emniyeti, deniz gücü, mavi ekonomi ve esneklik/direnç ile çevre sorunları gibi diğer kavramlarla olan ilişkisini gözler önüne seren bir matris sunar:

Tablo: Deniz Güvenliği Matrisi

DENİZ ÇEVRESİ		EKONOMİK GELİŞME	
<u>DENİZ EMNİYETİ</u>		<u>MAVİ EKONOMİ</u>	
	Kazalar	Kirlilik	Kaçakçılık
İklim Değişikliği			
Terörist Eylemler			
DENİZ GÜCÜ		<u>ESNEKLİK/DİRENÇ</u>	
İç Çatışmalar		Deniz Haydutluğu	Yasadışı, Bildirimsiz, Düzensiz Balıkçılık
Silahların Yayılması			
ULUSAL GÜVENLİK		İNSAN GÜVENLİĞİ	

Kaynak: Christian Bueger (2015). “What is Maritime Security”, Marine Policy, Vol. 53, s. 161.

Deniz haydutluğu ve deniz araçlarına yönelik silahlı soygun, terörizm, düzensiz göç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, ekolojik düzeni bozan çevre sorunları, deniz kazaları gibi birçok risk ve tehdit denizlerde görülebilmektedir.

Bueger, deniz güvenliği matrisi adını verdiği bu dizilim ile araştırmacılar ve uygulayıcılar için denizde nelerin risk ve tehdit oluşturduğuna yönelik farklı yaklaşımları çerçevlendirmektedir. Matriste yer alan deniz gücü, ulusal deniz kuvvetlerinin deniz güvenliği için en önemli aktörlerden biri olmasıyla ilgilidir. Devletlerin karasuları dışında ne kadar uzağa hareket edebilecekleri kendi bölgeleri dışında diğer bölgelere girmeleriyle uluslararası sularda var olma gerekliliklerini belirlemektedir. Matriste belirtilen deniz emniyeti, gemi ve deniz teçhizatları ile varlıklarına yönelik tehditlerin değerlendirilmesi, denizdeki kazalar ve arama-kurtarma faaliyetlerini kapsar. Ekonomik gelişmeyle kastedilen, deniz haydutluğu ve kaçakçılığa karşı konularak güvenli bir deniz ortamının oluşturulması ve okyanuslarda kaynak kullanımıyla ilgili kuralların uygulanmasıdır. Son olarak insan güvenliğiyle yasadışı, bildirilmemiş ve düzenlenmemiş balıkçılık ile insan kaçakçılığına odaklanan gıda güvenliği ve sürdürülebilir geçim kaynaklarına dikkat çekilmektedir. Nihayetinde Bueger, bu unsurları dikkate alan aktörlerin denizleri risk ve tehditleri asgariye indirebilecek strateji ve yeteneklerin altını çizmektedir (Bueger, 2015:160-161).

Öte yandan, deniz güvenliği kavramının nasıl bir dönüşüm geçirdiğine odaklanan Germond, deniz güvenliğinin 1990'lı yılların sonu ile 2000'li yılların başından itibaren denizden gelen (taşımacılık ve limanların korunması dahil) veya denizdeki yasadışı faaliyetlere cevap verecek önleyici tedbirleri tanımladığını dile getirir. Soğuk Savaş sırasında süper güçlerin deniz alanlarındaki kontrolüne referans olarak kullanılan deniz güvenliği, bugün terörizm (özellikle 11 Eylül), deniz haydutluğu (özellikle 2007 ve sonrasında Afrika Boynuzu'ndaki saldırılar), silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, yasadışı, bildirilmemiş ve düzenlenmemiş balıkçılık, kirlilik gibi yıkıcı faaliyetleri temsil etmektedir (Germond, 2015: 138).

Denizlerde ve limanlarda değişen tehdit dereceleri ile kimi zaman birbiriyle kesişen faktörlere göre deniz güvenliğini açıklayıp dönüşümünü göstermeye yönelik yukarıda değinilen yaklaşımlar, kuşkusuz deniz güvenliğinin tanımının ve temel niteliklerinin belirlenmesine katkı sunmaktadır. Bu çerçevede deniz haydutluğu ve deniz araçlarına yönelik silahlı soygun, terörizm, düzensiz göç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, ekolojik düzeni bozan çevre sorunları (kirlilik, yasadışı-düzensiz balıkçılık), deniz kazaları gibi birçok risk ve tehdit denizlerde görülebilmektedir. Bu risk ve tehditlerden uzak olmayı içeren deniz güvenliği, denizler, deniz araçları, sahiller ve limanlara ilişkin barış ve güvenlik temelli politikaların birçok alanını kapsayan bir yönetişime de işaret etmektedir. Buradan çıkarılabilecek bir diğer sonuç, deniz güvenliğinin belirli kurallar çerçevesinde denizlerin ve

Seyir ve liman güvenliğinin önem kazandığı bu denklemde donanmalar, uzun yıllar devletlerce deniz geçiş hakimiyeti ile caydırıcılık bakımından önemli bir güvence olarak algılanmıştır.

limanların kullanımının sağlanması ile buralardaki yasa dışı faaliyetlerin önlenmesi için uluslararası alanda sivil ve askerî tedbirleri birleştiren bir yönünün bulunduğudur. Dolayısıyla deniz güvenliği, devletlerin denizlerdeki tehditler karşısında bölgesel ve küresel düzlemde kendilerine uygun tedbirler alıp düzenlemeler yapabileceği bir alana dönuşmektedir.

Uluslararası Denizcilik Örgütü ve Küresel Deniz Güvenliği Ağı

20. yüzyıldan itibaren teknolojik ilerlemelerle denizlerdeki ticaret hacminin ciddi oranlarda büyümesi, deniz araçlarının ve denizlerde çalışanların sayısının artması, deniz ticaret filoları faaliyetlerinin akışkanlık kazanması gibi gelişmeler, yukarıda değinilen doğal ve insanî birçoğ tehlikenin bertaraf edilmesi için önleyici düzenlemelere ihtiyacı artırmıştır. Seyir ve liman güvenliğinin önem kazandığı bu denklemde donanmalar, uzun yıllar devletlerce deniz geçiş hakimiyeti ile caydırıcılık bakımından önemli bir güvence olarak algılanmıştır. Bunlarla birlikte uluslararası topluluğun denizlerdeki tehlikelere küresel çapta düzenleyici kurallar getirmesi daha çok İkinci Dünya Savaşı'nı takiben hayata geçecektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası düzenlenen deniz hukuku konferanslarıyla (Anlar-Güneş, 2007: 5-10.) barış zamanlarında denizlerin kullanımına ilişkin deniz güvenliğini de ilgilendiren geniş yasal düzenlemeler belirlenecektir. Bunun yanında uluslararası çapta denizde emniyet ve güvenlik düzenlemeleri büyük ölçüde Birleşmiş Milletler özel uzmanlık ağlarından biri olan Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization-IMO) tarafından üstlenilecektir. Denizlerdeki tehditleri yönetmek ve azaltmak için denizde can emniyeti, deniz trafiğinin kolaylaştırılması, yük hatları, tehlikeli malların taşınması ile tonaj ölçümü, deniz kirliliğinin önlenmesi, deniz kazalarının azaltılması, denizde arama-kurtarma ve denizcilerin eğitimi gibi ana konularda uluslararası sözleşmeler IMO üyelerince geliştirip kabul edilecektir (Çevik, 2018).

Süreç boyunca IMO üyelerince oluşturulan denizcilik sözleşmeleri ve tedbir kararlarını, denizlerde güvenliği etkileyen olaylar şekillendirmiştir. Örneğin 1967 yılında İngiltere sahillerinde Torrey Canyon isimli petrol tankerinin yaptığı kazanın yol açtığı deniz kirliliği, deniz çevresinin korunmasıyla ilgili tedbirleri teşvik etmiştir. 1985'te The Achille Lauro adlı İtalyan bayraklı yolcu gemisinin kaçıırılması (Halberstam, 1988) seyrüsefer güvenliğine yönelik yasal boşlukların kapatılması arayışını tetiklemiştir. 2000 yılların başında Amerikan muhribi USS Cole (DDG-67), 2002'de Fransız ham petrol gemisi M/T Limburg'un saldırıya uğraması, denizlerdeki terörist saldırılara karşı tedbirleri gündeme getirmiştir. 11 Eylül'ün yarattığı etkiyle deniz

güvenliğine ilişkin tehditler ve tedbirler diğer küresel güvenlik gelişmelerinden etkilenirken yakın dönemlerde Somali açıkları, Aden Körfezi, Güney Doğu Asya, Basra Körfezi, Batı Afrika gibi alanlar ağırlıklı olmak üzere deniz haydutluğu ve deniz araçlarına yönelik silahlı soygunlara karşı kolektif tedbirler hayata geçirilmiştir.

Deniz çevresinde gerçekleşen söz konusu olaylar ve daha birçok gelişme IMO'nun tehdidin yükseldiği alanlarda yasal düzenlemeler yapıp belirli standartlar belirlemesinin önünü açmıştır. Bu sayede devletler, IMO aracılığıyla teknik bilgi-beceri içeren konularda aldıkları hukuki kararlar ve oluşturdukları sözleşmelerle uluslararası deniz güvenliği konusunda küresel bir ağın oluşumunu desteklemişlerdir. Geline aşamada Avrupa Birliği, Afrika Birliği, NATO gibi bölgesel oluşumların girişimleri dışarda bırakılırsa IMO'nun küresel deniz güvenliğinin düzenlenmesinde uluslararası politikada yetkin örgütlenme konumu devam etmektedir. Böylece devletlerin deniz güvenliği alanında kurallar koyan ve karar alan pozisyonları söz konusu bölgesel ya da küresel mekanizmalar çerçevesinde mümkün olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Anlar-Güneş, Ş. (2007). “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 56 (2), ss. 1-37.
- Bueger, C. (2015). “What is Maritime Security?”, Marine Policy, Vol. 53, ss. 159-164.
- Cordner, L. (2014). “Risk Managing Maritime Security in the Indian Ocean Region”, Journal of the Indian Ocean Region, Vol. 10 (1), ss. 46-66.
- Çevik, Ü. (2018). Uluslararası Denizcilik Sözleşmeleri. İstanbul, Birsen Yayınevi.
- Germond, B. (2015). “The Geopolitical Dimension of Maritime Security” Marine Policy, Vol. 54, ss. 137-142.
- Halberstam, M. (1988). “Terrorism on the High Seas: The Achille Lauro, Piracy and the IMO Convention on Maritime Safety”, The American Journal of International Law, Vol. 82 (2), ss. 269-310.
- Klein, N. (2011). Maritime Security and the Law of The Sea. Oxford University Press.
- Rahman, C. (2009). “Concepts of Maritime Security: A Strategic Perspective on Alternative Visions for Good Order and Security at Sea, with Policy Implications for New Zealand”, New Zealand, Victoria University of Wellington, Centre for Strategic Studies, No. 07/09, ss. 1-62.

EK OKUMA

- Herbert-Burns, R., S. Bateman and P. Lehr. (2008). Lloyd's MIU Handbook of Maritime Security. Auerbach Publications.
- Kraska, J. and R. Pedrozo (2013). International Maritime Security Law. Martinus Nijhoff Publishers.
- McNicholas, M. (2016). Maritime Security: An Introduction. Second Edition, Butterworth-Heinemann.

İNTERNET

- Allied Maritime Command*, <https://mc.nato.int>
- European Maritime Safety Agency*, <http://www.emsa.europa.eu>
- International Maritime Organisation*, <http://www.imo.org>

FİLM

- Captain Phillips* (2013). Yönetmen: Paul Greengrass, ABD, Sony Columbia Pictures Industries, Inc.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association (ISA)* ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association (BPSA)* üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı (GP)*, *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı (TÜBAKOV)*, *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship (BSYRF)* projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.